

Kindermishandeling zien en samen aanpakken

De verbeterde meldcode in de ondersteuningsroute van het basisonderwijs

Gedurende een werkdag zijn leerkrachten vrijwel constant met hun leerlingen bezig. Geregeld hebben ze contact met ouders en als geen ander zien en horen zij veel. Leerkrachten pikken veel signalen op; ook signalen die hen het gevoel geven dat een leerling thuis onveilig is en die kunnen duiden op huiselijk geweld of kindermishandeling. Het kan eigenlijk niet anders, dat leerkrachten op meerdere momenten in hun loopbaan een leerling treffen die slachtoffer is. In iedere klas van 30 leerlingen heeft één leerling te maken met kindermishandeling, zo blijkt uit landelijke cijfers. De urgentie om kindermishandeling op school te signaleren en aan te pakken is daarmee hoog. De meldcode kan daarbij helpen.

Sommige kinderen nemen op school iemand in vertrouwen en vertellen hun verhaal, waarmee een last van hen afvalt en ze er minder alleen voor staan.

De school is belangrijk

School is voor veel kinderen die thuis te maken hebben met kindermishandeling of huiselijk geweld een plek waar ze zich wél veilig voelen. Een plaats waar zij plezier kunnen hebben en positieve relaties met anderen kunnen aangaan. Scholen kunnen ook een belangrijke rol spelen in de preventie van kindermishandeling en het verzorgen van het schoolbrede gesprek over normen en waarden, onder andere ten aanzien van geweld en schoolbrede voorlichting over kindermishandeling; wat kun je doen als je iemand kent die mishandeld wordt of als je zelf slachtoffer bent van kindermishandeling. Sommige kinderen nemen op school iemand in vertrouwen en vertellen hun verhaal, waarmee een last van hen afvalt en ze er minder alleen voor staan. Alertheid en oprechte interesse verlagen voor kinderen de drempel om te praten over wat hen overkomt. De school is ook een plaats waar personen aanwezig zijn die iets kunnen doen om de kindermishandeling te signaleren en te stoppen. Scholen en leerkrachten hebben hierin een taak.

De meldcode (zie figuur 1) en een goede ondersteuningsroute op school zijn een belangrijk instrument om hier zorgvuldig mee om te gaan.

Wat is kindermishandeling?

Kindermishandeling is elke vorm van bejegening die voor een kind bedreigend of gewelddadig is. Dat kan fysieke mishandeling zijn, maar ook emotionele mishandeling. Ook seksueel misbruik, verwaarlozing en getuige zijn van huiselijk geweld zijn vormen van kindermishandeling. Kindermishandeling komt vaak voor in huiselijke kring, door bijvoorbeeld de ouders of opvoeders. Maar ook andere volwassenen kunnen een kind mishandelen, bijvoorbeeld familieleden, kennissen of sporttrainers. Mishandeling hoeft niet met opzet te gebeuren. Het kan ook een uiting van machteloosheid zijn. Als ouders of verzorgers de zorg niet meer aankunnen, kan hun gedrag ontsporen, met mishandeling tot gevolg.

Een vakkundige samenwerking: je doet het niet alleen

Signalen van kindermishandeling worden niet altijd gezien of aangepakt. Leerkrachten aarzelen soms om (vermoedens van) huiselijk geweld of kindermishandeling ter sprake te brengen, of zij zien signalen over het hoofd. Soms vermoeden leerkrachten wel dat er iets aan de hand is, maar weten zij niet wat zij daarmee aan moeten, bijvoorbeeld wanneer een duidelijke ondersteuningsroute ontbreekt of wanneer er onvoldoende vertrouwen is in de samenwerking met jeugdhulp.

Voor leerkrachten geldt de professionele norm alert te zijn op signalen van kindermishandeling en daar iets mee te doen. De meldcode is bedoeld als houvast en als instrument om stappen te zetten en beslissingen te nemen. Dit doet een leerkracht niet alleen; de intern begeleider, *aandachtsfunctionaris kindermishandeling* of een andere deskundige helpt bij de te doorlopen stappen. Zo kan een leerkracht het gesprek met ouders bijvoorbeeld samen met één van bovengenoemde collega's voeren. Ook collega's buiten de school, van Veilig Thuis en uit de jeugdhulp, kunnen de school daarbij steunen.

Voor leerkrachten geldt de professionele norm alert te zijn op signalen van kindermishandeling en daar iets mee te doen.

De meldcode is bedoeld als houvast en als instrument om stappen te zetten en beslissingen te nemen.

De verbeterde meldcode en het afwegingskader voor het onderwijs

Om onderwijsprofessionals die werken met kinderen houvast te geven bij vermoedens van kindermishandeling en huiselijk geweld zijn zij verplicht om de *meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling* te gebruiken. De bedoeling daarvan is om kindermishandeling tijdig te signaleren en te helpen stoppen.

Aanscherping van de meldcode

Vanaf 1 januari 2019 is de meldcode verbeterd en aangescherpt. Scholen kunnen Veilig Thuis om collegiaal advies vragen of bij hen een melding doen. De school hanteert een afwegingskader en doet een melding bij Veilig Thuis als er sprake is van acute of structurele onveiligheid of wanneer het kind zelf aangeeft slachtoffer te zijn. Dit doen zij ook als er al hulp in het gezin is. Het doel van de aanscherping is dat slachtoffers eerder en beter in beeld komen én blijven bij Veilig Thuis. In de oude meldcode meldden professionals alleen als zij zelf inschatten dat het noodzakelijk was. Hierdoor werden signalen soms gemist en was er weinig uitwisseling van informatie van professionals die met dezelfde gezinnen werken. Een individuele professional heeft vaak zelf niet de mogelijkheid vast te stellen of het geweld daadwerkelijk gestopt is: zij/hij is kort betrokken bij een gezin of ziet slechts een deel van de gezinssituatie. Veilig Thuis brengt signalen over een langere periode en uit verschillende bronnen bijeen. Op deze manier kan Veilig Thuis beter monitoren of de veiligheid in het gezin op lange termijn verbetert.

Afwegingskader voor het onderwijs

Aansluitend bij de aangescherpte meldcode bepalen professionals in het onderwijs via een afwegingskader, dat voor het hele onderwijsveld is vastgesteld, of een melding bij Veilig Thuis noodzakelijk is en of hulp bieden (ook) mogelijk is.

1. Vermoeden wegen

Ik heb de stappen 1 t/m 3 van de Meldcode doorlopen en

- A.** op basis van deze doorlopen stappen is er geen actie nodig: dossier vastleggen en sluiten.
- B.** ik heb een sterk vermoeden van huiselijk geweld en/of kindermishandeling
Het bevoegd gezag van mijn school is op de hoogte (in geval het vermoeden door schoolmedewerker wordt geconstateerd). Ga verder naar afweging 2.

2. Veiligheid

Op basis van de stappen 1 t/m 4 van de Meldcode schatten wij als school (functionarissen en bevoegd gezag)/ leerplicht in dat er sprake is van acute en/of structurele onveiligheid:

- A. Nee** > ga verder naar afweging 3.
- B. JA of twijfel** > direct (telefonisch) (anoniem) melding doen bij Veilig Thuis. De afwegingen hierna worden met Veilig Thuis doorlopen.

3. Hulp

Ben ik, of iemand anders in mijn school of een ketenpartner, als leerplicht-ambtenaar in staat om effectieve hulp te bieden of te organiseren en kan de dreiging voor mogelijk huiselijk geweld of kindermishandeling afgewend worden?

- A. Nee** > melden bij Veilig Thuis, die binnen 5 werkdagen een besluit neemt en terugkoppelt naar de melder.
- B. JA** > ga verder met afweging 4.

4. Hulp

Aanvaarden de betrokkenen de hulp zoals in afweging 3 is georganiseerd en zijn zij bereid zich actief in te zetten?

- A. Nee** > melden bij Veilig Thuis.
- B. JA** > hulp in gang zetten, termijn afspreken waarop effect meetbaar of merkbaar moet zijn. Zo concreet mogelijk maken en documenteren. Spreek af wie welke rol heeft en benoem casemanager. Spreek af welke taken alle betrokkenen en specifiek de casemanager heeft, zodat de verwachtingen voor iedereen helder zijn. Leg vast, voer uit en ga verder met afweging 5.

5. Resultaat

Leidt de hulp binnen de afgesproken termijn tot de afgesproken resultaten ten aanzien van de veiligheid, het welzijn en/of het herstel van de direct betrokkenen?

- A. Nee** > melden bij Veilig Thuis.
- B. JA** > hulp afsluiten met vastgelegde afspraken over het monitoren van de veiligheid van alle betrokkenen.

> TIPS:

- In alle gevallen waarin vermoedens bestaan van acute of structurele onveiligheid moet een melding worden gedaan bij Veilig Thuis (ook als hulp is ingezet). Dit is een professionele norm en daarmee noodzakelijk.
- Er is een afwegingskader ontwikkeld om de weging in stap 4 en 5 te ondersteunen.
- In stap 5 moet een inschatting gemaakt worden of de hulp doeltreffend zal zijn om de onveiligheid te stoppen.

De meldcode in de ondersteuningsroute van de school

De stappen van de meldcode passen in de bestaande ondersteuningsroutes op scholen. In die routes zijn overleg met ouders, collega's, experts en externe partners uit de jeugdhulp ingebouwd. Dit kunt u zien in het onderstaande schema. Het volgen van de ondersteuningsroute betekent niet dat altijd alle stappen, in deze volgorde, gezet zullen worden. Wanneer er vermoedens zijn van ernstig, acuut of structureel geweld moet onmiddellijk gemeld worden bij Veilig Thuis. Veilig Thuis kan dan meedenken over vervolgstappen in de school en met de jeugdhulppartners van de school. De verbeterde meldcode vraagt om professioneel handelen van leerkrachten en IB'ers, conform de professionele normen en het afwegingskader.

Het kader op de volgende bladzijde laat zien hoe de stappen van de meldcode kunnen worden opgenomen in de ondersteuningsstructuur van de school. Vervolgens wordt elke stap van de meldcode toegelicht en en geplaatst in de onderwijspraktijk.

Stappen in de meldcode

Stap 1: Signalen in kaart brengen

Stap 2: Overleg met een collega en raadpleeg eventueel Veilig Thuis

Stap 3: Gesprek met de cliënt - leerling en/of ouder(s)

Stap 4: Wegen van huiselijk geweld / kindermishandeling (met Afwegingskader);

- a. Heb ik vermoeden van huiselijke geweld / kindermishandeling?
- b. Vermoed ik acute of structurele onveiligheid?
Benut hierbij de 5 afwegingsvragen

Stap 5: Neem twee beslissingen;

- a. Is melden noodzakelijk?
- b. Is hulp verlenen of organiseren (ook) mogelijk?

De ondersteuningsroute van scholen

Stap 1: Observeren, signaleren en begeleiden

Leerkracht begeleidt en observeert de leerling en signaleert belemmeringen in de ontwikkeling. Past zo nodig aanpak in de klas aan.

Bespreken met ouders/leerling

Stap 2: Collegiale consultatie

Leerkracht overlegt met collega's, intern begeleider of directeur; nagaan of zij dezelfde signalen en gedragingen waarnemen of meer informatie hebben. Eventueel in- en/of externe deskundigen raadplegen, zoals jeugdarts, schoolmaatschappelijk werker of Veilig Thuis.

Bespreken met ouders/leerling

Stap 3: Multidisciplinair overleg

Professionals van school en jeugdhulp wegen de aard en ernst van signalen en schatten de risico's en ondersteuningsbehoeften in. Op grond van deze taxatie wordt een aanpak vastgesteld. Zo nodig worden aanvragen voor (integrale) arrangementen op school en thuis voorbereid.

Bespreken met ouders/leerling

Stap 4: Uitvoering acties

Uitvoeren van afgesproken acties, zoals nader onderzoek, ondersteuning op school en hulp voor leerling, ouders en leerkracht of melden bij Veilig Thuis.

Bespreken met ouders

Stap 5: Volgen en evalueren

Volgen van ontwikkeling kind en gezin, evalueren van gekozen aanpak en interventies, zo nodig bijstellen. Signaleren van eventuele knelpunten ten behoeve van beleidsadviezen.

Toelichting bij de stappen van de meldcode

Stap 1: Signalen in kaart brengen

Een belangrijk onderdeel van de beroepshouding van leerkrachten en intern begeleiders is het signaleren van belemmeringen in de ontwikkeling van een kind en dit met ouders bespreken. Dit kunnen signalen bij het kind zijn, maar ook bij de ouders. Het is een misvatting dat als er geen signalen bij het kind zijn, er niets aan de hand is.

Vaak begint signaleren met een 'niet pluis' gevoel. Dan is niet meteen duidelijk wat de achterliggende oorzaak is van de signalen. Veel signalen kunnen wijzen op kindermishandeling, maar ook te maken hebben met iets anders. Om de signalen beter te kunnen beoordelen is het belangrijk om ze te delen, zodat de aanpak zorgvuldig is en de leerkracht er niet alleen voor staat.

Stap 2: Overleg met een collega en raadpleeg eventueel Veilig Thuis

De leerkracht bespreekt de waargenomen signalen met een collega, de intern begeleider, de aandachtsfunctionaris huiselijk geweld en kindermishandeling en/of de directeur. Die collega kan de leerkracht zijn waarbij de leerling het jaar daarvoor in de klas heeft gezeten, of de leerkracht van een broertje of zusje. De IB'er kan de leerkracht adviseren of ondersteunen. Zo nodig kan de school de jeugdarts, (school)maatschappelijk werker of de contactpersoon van het wijkteam/CJG consulteren. In veel scholen is al een aandachtsfunctionaris huiselijk geweld en kindermishandeling aangesteld. De vernieuwde meldcode adviseert met klem om zo'n functionaris aan te stellen. De IB'er of aandachtsfunctionaris kan bij vermoedens van huiselijk geweld of kindermishandeling ook (anoniem) advies vragen bij Veilig Thuis.

Stap 3: Gesprek met de cliënt

In het basisonderwijs is de 'cliënt', naast het kind, ook altijd de ouder(s). Scholen hebben vanuit hun onderwijstaak de opdracht om met ouders te spreken over de ontwikkeling van hun kind. Als de school vermoedens heeft van belemmeringen in die ontwikkeling, ook als die in de thuissituatie liggen, wordt dat met ouders besproken. Scholen blijven ook gedurende het gehele traject zo veel mogelijk in gesprek met het kind en de ouders. Om die reden komt 'in gesprek met ouders' in het schema steeds terug. Dat gesprek met ouders kan door de leerkracht voorbereid en gevoerd worden, maar ook door of samen met de IB'er, aandachtsfunctionaris, jeugdarts of schoolmaatschappelijk werker.

Stap 4: Wegen van huiselijk geweld / kindermishandeling

Om het risico op kindermishandeling en de aard en ernst daarvan in te schatten worden de signalen van de leerkracht, het bij collega's ingewonnen advies en de informatie uit het gesprek met de ouders besproken.

> DE MELDCODE EN PRIVACY

Handelen volgens de stappen van de meldcode vraagt zorgvuldigheid en transparantie richting ouders. Toch komt het voor dat ouders, ondanks open en eerlijke gespreksvoering, zich niet in de zorgen herkennen of de zorgen van de school niet delen. Zij geven geen toestemming om informatie te delen of een melding te doen bij Veilig Thuis. Het meldrecht van de Wet Meldcode gaat dan altijd vóór de AVG. Dat betekent dat ook zonder instemming van ouders gemeld kan worden.

Het multidisciplinair overleg (of ondersteuningsteam) van de school kan ingeschakeld worden wanneer de signalen onduidelijk zijn en wanneer de kennis van anderen benut moet worden om een goede wegging te maken. Daaraan nemen ook jeugdhulppartners van de school deel, zoals de jeugdverpleegkundige of jeugdarts, orthopedagoog, schoolmaatschappelijk werker of contactpersoon van het wijkteam/CJG. Ouders kunnen daarbij, indien mogelijk, ook aanwezig zijn. Daar kunnen de aard en de ernst van de signalen en de risico's voor het kind gezamenlijk afgewogen worden. De expertise en dossierinformatie van de school en de jeugdhulp kan daar gebundeld en optimaal benut worden.

Stap 5: Beslissen: melden bij Veilig Thuis en (ook) hulp organiseren

Als er na stap 1 t/m 4 nog steeds vermoedens bestaan van huiselijk geweld of kindermishandeling neemt de school achtereenvolgens twee beslissingen, met behulp van het nieuwe afwegingskader:

1. Is melden bij Veilig Thuis noodzakelijk? En:
2. Is hulpverlening (ook) mogelijk?

Bij vermoedens van acuut of structureel geweld is het noodzakelijk dat de school een melding doet bij Veilig Thuis. Besloten moet worden wie de melding doet. Dat is meestal niet de leerkracht zelf, maar de IB'er, aandachtfunctionaris of directeur. Het bevoegd gezag (bestuur en directie) van de school moet altijd op de hoogte zijn als een melding wordt gedaan bij Veilig Thuis. Wanneer het multidisciplinair overleg is ingeschakeld kunnen die beslissingen daar genomen worden. Aangeraden wordt om Veilig Thuis daarvoor uit te nodigen. Maar ook de jeugdarts of schoolmaatschappelijk werker kunnen ondersteuning bieden.

Vervolgens wordt beoordeeld of hulp bieden mogelijk is. Dan wordt een afgestemde aanpak vastgesteld, gericht op de veiligheid van het kind. Besproken wordt welke ondersteuning er op school nodig is voor het kind, welke handelingsadviezen er zijn voor de leerkracht en welke hulp geboden kan worden aan het kind en de ouders. Bij een melding wordt met Veilig Thuis besproken wat de school en de jeugdhulp kunnen doen om de leerling en andere gezinsleden tegen het risico op kindermishandeling te beschermen.

Volgen en evalueren

Voor kindermishandeling bestaat geen *quick-fix*. Vaak gaat het om gezinnen met complexe problemen en hardnekkige patronen. Verandering kost (veel) tijd en gaat met vallen en opstaan. Als de hulp eenmaal op gang is gekomen, wil dat dus niet per sé zeggen dat de situatie snel (en blijvend) verbetert. De school kan het kind ondersteunen bij het versterken van de beschermende factoren. Daarbij kunnen goede handelingsadviezen uit de hulpverlening of Veilig Thuis een waardevolle bijdrage leveren. De school is immers bij uitstek de instelling die het kind (en vaak ook de ouders) goed kan volgen en kan zien of de ingezette hulp effect heeft. De school kan hierover contact houden met de contactpersoon van het wijkteam/CJG en/of Veilig Thuis en de aanpak en voortgang evalueren in het multidisciplinair overleg.

Professionalisering en samenwerking met externe jeugdhulppartners

Schoolbesturen zijn verplicht om hun personeel scholing te bieden, waarmee zij voldoende zijn toegerust om te kunnen werken met de meldcode. Met de (verbeterde) meldcode, het afwegingskader en de bestaande ondersteuningsroute van de school hebben leerkrachten houvast bij de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. Er is echter een aantal punten dat op veel scholen nadere aandacht verdient om kindermishandeling succesvol aan te kunnen pakken. Dat zijn vooral de volgende aandachtspunten: signaleren en dan handelen, praten met het kind en met de ouder(s) en samenwerken met jeugdhulp en Veilig Thuis. Juist op deze thema's kunnen scholen ondersteuning krijgen van verschillende partners in de jeugdhulp. De jeugdhulp kan onder meer trainingen geven over signalering, praten met kinderen of praten met ouders. Zij kunnen meedenken bij het wegen van de signalen en hun eigen dossierinformatie toevoegen. Moeilijke gesprekken met ouders kunnen zij samen met de school voorbereiden of ook deelnemen aan het gesprek. Maar vooral kunnen zij meedenken met de school en de ouder(s) over het inzetten van ondersteuning of hulp.

Over deze aandachtspunten vindt u meer informatie op: www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Kindermishandeling

De school is immers bij uitstek de instelling die het kind (en vaak ook de ouders) goed kan volgen en kan zien of de ingezette hulp effect heeft.

Onderwijsprofessionals moeten voldoende zijn toegerust om te kunnen werken met de meldcode. Goede scholing is essentieel.

Meer informatie

- Het basismodel van de meldcode is te vinden op: www.meldcode.nl
- Het afwegingskader voor het onderwijs bij de meldcode is te vinden op www.huiselijkgeweld.nl/interventies/hulpverlening/afwegingskader-meldcode-onderwijs-en-leerplicht
- Video en informatie over het nieuwe afwegingskader: www.meldcode.nl
- Praktijkboek over praten met kinderen over kindermishandeling: academiepratenmetkinderen.nl/praktijkboek-praten-met-kinderen-over-kindermishandeling

Tips voor scholing

- Online cursussen over signaleren en de meldcode voor het primair - en voortgezet onderwijs: www.augeo.nl/nl-nl/lidmaatschappen/onderwijs
- Trainingsmodule werken met de meldcode in het onderwijs: nvs-nvl.nl/academie/meldcode
- Voor het vinden van trainers zie: www.trainershuiselijkgeweld.nl
- Trainingen voor aandachtsfunctionarissen huiselijk geweld en kindermishandeling: <https://lvak.nl/trainingen>

Colofon

© 2019 Nederlands Jeugdinstituut

Alle informatie uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden. Graag de bron vermelden.

Auteur Charlotte Dopper, Marij Bosdriesz
Fotografie Marcel van den Bergh, Martine Hoving
Vormgeving Punt Grafisch Ontwerp

Spiekkaart

Wat te doen bij (eerste) signalen in uiteenlopende situaties?

Hoe handel je als je een (vaag) 'niet pluisgevoel' hebt, bijvoorbeeld bij het gedrag, de leerprestaties of verzuim van een leerling. Of bij zorgelijk gedrag van ouders?

Knoop een gesprek aan met de leerling (en ouders). Peil hoe het gaat, bespreek je eigen zorgen. Misschien heeft de leerling (of de ouder) er een logische verklaring voor. Observeer de leerling en verzamel extra informatie en signalen over de leerling (en ouders). Vraag collega's of zij die signalen ook zien of wat hen opvalt.

Hoe handel je als je signalen van derden krijgt, zoals een medeleerling, een bezorgde andere ouder of een collega?

Bedank hen voor de informatie. Vraag door: Wat is er waar en wanneer en door wie waargenomen? Hoe komt de persoon aan deze informatie? Heeft hij/zij dit besproken met de leerling/ouder en zo ja wat was de reactie? Weten meer mensen hiervan? Kijk of je informatie kunt checken bij anderen. Maak een inschatting of deze leerling jouw hulp nodig heeft en (samen) handelen (volgens de Meldcode) nodig is. Arrangeer een gesprekje met de leerling (en ouders).

Hoe handel je als je signalen van externe partners krijgt, zoals jeugdzorg, schoolmaatschappelijk werk of wijkteam?

Dit kan alleen als de leerling en/of ouders daarmee hebben ingestemd. Bespreek hoe je de ouders/leerling erbij betreft. Deel/ontvang alleen informatie die relevant is voor de ontwikkeling van de leerling. Adviseer de professional in gesprek te gaan met de ouder/leerling en handel samen volgens de Meldcode.

Hoe handel je als de leerling zelf informatie deelt?

Neem de leerling serieus. Herhaal in eigen woorden wat de leerling zegt. Vat samen en vraag (gedoseerd) door. Benoem de emoties van de leerling en probeer je in te leven. Geef aan wat je kunt doen. Bijvoorbeeld dat hij/zij altijd mag binnen lopen of (anoniem) advies inwinnen bij derden (zoals intern begeleider of wijkteam). Maak afspraken met de leerling over hoe nu verder. Als de leerling vertelt dat er thuis geweld plaatsvindt, meld je dat bij Veilig Thuis en bespreek je welke vervolgstappen je kunt nemen.

Houd hier in alle situaties rekening mee

Leg signalen vast in het leerlingvolgsysteem in termen van concrete waarnemingen en gedrag. Zorg voor een 'sparring partner', bijvoorbeeld een collega, ib'er of aandachtsfunctionaris Huiselijk geweld en kindermishandeling. Hoe de informatie ook bij je komt, het is altijd aanleiding voor een gesprek met de leerling (en/of de ouders). Laat het interpreteren van signalen of de psychische ontwikkeling van de leerling over aan experts uit de jeugdhulp. Is er sprake van acute of structurele onveiligheid, of is hulp organiseren niet mogelijk, dan is melden bij Veilig Thuis noodzakelijk. Beoordeel dat niet alleen, maar samen met je 'sparring partner'.